

**მოსე გოგიბერიძე –
გზა გურიიდან დიდ ფილოსოფიამდე**

**Mose Gogiberidze –
From Guria to a Great Philosopher**

მანანა ბანძელაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ქუთაისი
დარეჯან ჩხიროძე
ქუთაისის უნივერსიტეტი
საქართველო, ქუთაისი

Manana Bandzeladze

Akaki Tsereteli State University
Georgia, Kutaisi

Darejan Chkhirodze

Kutaisi University
Georgia, Kutaisi

აბსტრაქტი

მოსე გოგიბერიძე ქართული ფილოსოფიური სკოლის ერთ-ერთი საუკეთესო წარმომადგენელია. იგი 1897 წელს დაიბადა გურიაში, ჩოხატაურის რაიონის სოფელ ქვენოზანში. დაწყებითი განათლება მან მიიღო ოზურგეთის საქალაქო სასწავლებელში, ხოლო შემდეგ სწავლა გააგრძელა გერმანიაში, კერძოდ, ბერლინისა და მარბურგის უნივერსიტეტებში. აქვე ახერხებს სადოქტორო დისერტაციის დაცვას თემაზე: „სალომონ მაიმონის აზროვნების თეორია კანტის ფილოსოფიასა და ლოგიკური იდეალიზმის შემდგომ განვითარებასთან მიმართებით“. დისერტაცია საკმაოდ საინტერესო იყო და მიმართული იყო იდეალიზმის, კერძოდ, მარბურგის სკოლის ტრადიციული თეორიის – ლოგიკური იდეალიზმის წინააღმდეგ.

1922 წელს გერმანიაში განათლებამიღებული პროფესორი ბრუნდება საქართველოში და მუშაობას იწყებს სულ რამდენიმე წლის შექმნილ უნივერსიტეტში, სადაც გარდაცვალებამდე მუშაობდა და მნიშვნელოვანი კვალი დატოვა ფილოსოფიის განვითარების, კერძოდ, ბუნების დიალექტიკის კვლევის საქმეში. გარდა ამისა, იგი ლექციებს კითხულობდა სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებელში, მათ შორის ქუთაისში. აღსანიშნავი ფაქტია, რომ მოსე გოგიბერიძემ პირველმა შექმნა ფილოსოფიის ისტორია

ქართულ ენაზე. მას ყურადღების გარეშე არ დაუტოვებია ისეთი ფილოსოფიური საკითხები, რომლებიც უშუალო კავშირში იყო ქართული ფილოსოფიური აზროვნებისა და, საერთოდ, ქართული კულტურის განვითარებასთან. განსაკუთრებით ხაზგასმულია ქართული ფილოსოფიის კლასიკური ხანა, რომელიც უკავშირდება იოანე პეტრიწის მოღვაწეობას, რა თქმა უნდა, საუბარია რუსთაველის ეპოქის ფილოსოფიური პრობლემატიკის შესახებ.

მოსე გოგიბერიძე უდიდესი ქართველი მოაზროვნეა. მისი შრომები ფილოსოფოსთა შემდგომ თაობებში მუდმივად განხილვის საგანია. 1997 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა ფართო მასშტაბით აღნიშნა მისი დაბადების 100 წლის იუბილე.

საკვანძო სიტყვები: მოსე გოგიბერიძე, ქართული ფილოსოფიის ისტორია, XIX-XX საუკუნეების ქართული ფილოსოფიური აზროვნება.

ABSTRACT

Professor Mose Gogiberidze is one of the foremost representatives of the Georgian philosophical school. He was born in 1897 in the village of Kvenobani, in the Chokhatauri district of Guria. He received his initial education at the Ozurgeti City School and later continued his studies in Germany, at the universities of Berlin and Marburg. There, he successfully defended his doctoral dissertation on the topic: „The Theory of Solomon Maimon’s Thought in Relation to Kantian Philosophy and the Subsequent Development of Logical Idealism“. His dissertation was highly significant, critically addressing idealism, particularly opposing the traditional theories of the Marburg School and logical idealism.

In 1922, having completed his education in Germany, Professor Gogiberidze returned to Georgia and began teaching at the newly established university, where he continued his work until his death, leaving a lasting impact on the development of philosophy in Georgia, particularly in the area of dialectics of nature. In addition, he provided philosophical education at various higher institutions and also delivered lectures in Kutaisi.

One notable aspect of Mose Gogiberidze’s philosophical work is that he was the first to write the history of philosophy in the Georgian language, particularly the historical sections. He paid careful attention to philosophical issues directly connected to the development of Georgian philosophical thought and Georgian culture more broadly. Special emphasis is given to the classical period of Georgian philosophy, associated with the work of Ioane Petritsi, including the philosophical problems of the Rustaveli era.

Mose Gogiberidze is recognized as one of the greatest Georgian thinkers. His philosophical works continue to be a subject of study and discussion among subsequent generations of philosophers. In 1997, Tbilisi State University commemorated the centenary of his birth with extensive celebrations.

Keywords: Mose Gogiberidze, History of Georgian Philosophy, Georgian Philosophical Thought of the 19th-20th Centuries.

შესავალი

ქართული ფილოსოფიური სკოლის ერთ-ერთი საუკეთესო წარმომადგენელია პროფესორი მოსე გოგიბერიძე. იგი დაიბადა 1897 წელს გურიაში, ჩოხატაურის რაიონის სოფელ ქვენობანში. თავდაპირველი განათლება მან ოზურგეთის საქალაქო სასწავლებელში მიიღო. შემდეგ იგი განათლების მიღებას აგრძელებს გერმანიაში, კერძოდ, ბერლინისა და მარბურგის უნივერსიტეტებში, აქვე ახერხებს დაიცვას სადოქტორო დისერტაციის დაცვას თემაზე: „სალომონ მაიმონის აზროვნების თეორია კანტის ფილოსოფიასა და ლოგიკური იდეალიზმის შემდგომ განვითარებასთან მიმართებით“. დისერტაცია საკმაოდ საინტერესო იყო და მიმართული იყო იდეალიზმის, კერძოდ კი მარბურგის სკოლის ტრადიციული თეორიის ლოგიკური იდეალიზმის წინააღმდეგ.

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ 1922 წელს გერმანიაში განათლებამიღებული პროფესორი ბრუნდება საქართველოში და მუშაობას იწყებს სულ რამდენიმე წლის შექმნილ უნივერსიტეტში, სადაც გარდაცვალებამდე მუშაობდა და მნიშვნელოვანი კვალი დატოვა ფილოსოფიის განვითარების, კერძოდ, ბუნებისდიალექტიკის განვითარების საქმეში. გარდა ამისა, იგი ლექციებს კითხულობდა სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებელში, მათ შორის ქუთაისში. მას საკუთარი წვლილი შეჰქონდა ახალგაზრდობის აღზრდაში, ასწავლიდა მათ სხვადასხვა ფილოსოფიურ დისციპლინას.

მეთოდები

ნაშრომში გამოყენებულია თვისობრივი კვლევის მეთოდები, რომლებიც ფოკუსირდება სოციალური ურთიერთობების დინამიკის გაგებასა და ახსნაზე და ითვალისწინებს ურთიერთობების, პროცესებისა და ფენომენების ღრმა სივრცეს.

მსჯელობა

საკმაოდ დიდია მოსე გოგიბერიძის წვლილი ფილოსოფიური აზროვნების განვითარებაში. განსაკუთრებით საყურადღებოა მისი მოღვაწეობა შემეცნების თეორიის, ანუ გნოსეოლოგიის, სრულყოფაში. აღნიშვნის ღირსია მისი შრომები: „ფილოსოფიის ისტორია“, „პეტრიწი და მისი მსოფლმხედველობა“. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მოსე გოგიბერიძემ პირველმა შექმნა ფილოსოფიის ისტორია ქართულ ენაზე. მას ყურადღების გარეშე არ დაუტოვებია ისეთი ფილოსოფიური საკითხები, რომლებიც უშუალო კავშირში იყო ქართული ფილოსოფიური აზროვნებისა და, საერთოდ, ქართული კულტურის განვითარებასთან. განსაკუთრებით ხაზგასმულია ქართული ფილოსოფიის კლასიკური ხანა, რომელიც უკავშირდება იოანე პეტრიწის მოღვაწეობას. აქვე, რა თქმა უნდა, საუბარია რუსთაველის ეპოქის ფილოსოფიური პრობლემატიკის შესახებ.

ეხებოდა რა საკუთარ ღვაწლს ფილოსოფიის განვითარების საქმეში, იგი კმაყოფილებით აღნიშნავდა იმასაც, რომ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მუშაობის პროცესში მას დახვდა ფილოსოფიური კვლევა-ძიებისთვის საკმაოდ მყარი ნიადაგი, რომლის გარეშეც ალბათ მისი შრომაც ვერ იქნებოდა ისეთი ნაყოფიერი. მან გარკვეულწილად გააგრძელა პროფესორ შალვა ნუცუბიძის ფილოსოფიური პრობლემატიკის

კვლევა–ძიება, თუმცა მრავალი საკითხი მან ახლებურად დააყენა. ეს ორი ბუმბერაზი ფილოსოფოსი სხვებთან ერთად ქმნიან იმას, რასაც დღეს ქართული ფილოსოფიური აზროვნების განვითარება ჰქვია. ფილოსოფიის ისტორიაში უკვე მუშაობდნენ სერგი დანელია, სავლე წერეთელი, მაგრამ ამ კუთხით საკმაოდ მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა მოსე გოგიბერიძემ. იგი გვევლინება როგორც სისტემატიკური ფილოსოფოსი, რომელმაც ახლებურად წარმოადგინა ფილოსოფიის ისტორია. ის ხაზს უსვამდა ფილოსოფიისა და მათემატიკის ურთიერთკავშირს. ფილოსოფიის ისტორიის მათემატიკასთან კავშირის შესახებ მან ჯერ კიდევ მარბურგის სკოლაში გამოთქვა ფუნდამენტური შეხედულებები.

აღსანიშნავია მოსე გოგიბერიძის დამსახურება დიალექტიკის განვითარების საქმეში. იგი იძლევა ცდას, დიალექტიკის ისტორია გაიაზროს ერთი მთლიანი ხაზით – ანტიკური ფილოსოფიიდან გერმანული იდეალიზმის გათვალისწინებით. სწორედ ამ საკითხს მიუძღვნა მან ნაშრომი „მატერიალიზმის და დიალექტიკის პრობლემების განვითარება მარქსამდე“. ნაშრომი დაიწერა 1928 წელს. ეს ის პერიოდია, როდესაც დიალექტიკის პრობლემებზე ზოგიერთ მოაზროვნესთან საუბარი იყო სქემატურად. ამ კუთხით მრავალი გამოკვლევა არსებობდა, მაგრამ მიჩნეულია, რომ მოსე გოგიბერიძის ნაშრომი დიალექტიკის ისტორიის კვლევის დასაწყისია. ამ მიმართულებით განსაკუთრებით აღსანიშნავია მისი ნააზრევები ჰეგელის დიალექტიკური მეთოდის შესახებ. როგორც ცნობილია, ფილოსოფიაში ჰეგელის დიალექტიკა მიჩნეულია დიალექტიკის კლასიკურ ნიმუშად. მოსე გოგიბერიძისაზრით, ჰეგელისთვის მიუღებელია გერმანული ფილოსოფიის ისეთი წარმომადგენლების აზრი, როგორებიცაა ფიხტი და შელინგი, ამიტომ იგი ჰეგელის დიალექტიკის ჩამოყალიბებაში უმნიშვნელოვანეს როლს ანიჭებს კანტს. მნიშვნელოვანია ის ნაწილი, რომელიც ყურადღების მიღმა დარჩა შელინგისა და ფიხტესთვის, ესაა სინთეზის დიალექტიკური საზრისი. ჰეგელის მიხედვით, სინთეზის აღმოჩენა კანტის დამსახურებაა, თუმცა იმაზეც მიუთითებს, რომ, მართალია, კანტი საუბრობს სინთეზზე, მაგრამ ეს ცნება მასთან ბოლომდე არაა სრულყოფილად წარმოდგენილი. წინააღმდეგობის ცნება - სინთეზის მთავარი მომენტი ენერგია გამბდარიყო, ლოგიკური აზროვნების სფეროში ვერ ჩაატია და დიალექტიკის ადგილი წმინდა გონების სფეროში დაისახა და არა შემეცნებული აზროვნების სფეროში. მოსე გოგიბერიძემ ხაზი გაუსვა იმას, რომ კანტთან დიალექტიკა ვერ იქცა ლოგიკურის უნივერსალურ მეთოდად, ჰეგელთან კი ასეთი მეთოდი სწორედ რომ დიალექტიკური მეთოდია. ამ დასკვნამდე ის მივიდა სწორედ კანტის სინთეზის სწორად გაგების შემდეგ. დიალექტიკის მთავარ კანონად ის მიიჩნევს მოხსნა-შენახვის მომენტს, რომელიც უნივერსალურია, საყოველთაოა. ასევე, წინაა წამოწეული დიალექტიკურ განვითარებაში უარყოფის უდიდესი როლი.

საკმაოდ მრავალფეროვანია მოსე გოგიბერიძის ფილოსოფიური მემკვიდრეობა, მაგრამ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მისი ღვაწლი ქართული ფილოსოფიის განვითარებაში. მიუხედავად იმისა, რომ მისი

შეხედულების გარკვეული ნაწილი სადავოდ იქცა, საკითხის ახლებურად გააზრება მაინც დიდ დამსახურებად შეიძლება ჩაითვალოს. დავის საკითხია მასთან ნეოპლატონიზმის უარყოფა „ვეფხისტყაოსანში“, თუმცა მოსე გოგიბერიძეს ჰყავს მიმდევრები, მაგალითად, პროფესორი აკაკი გაწერელია. ასეთი დამოკიდებულება ნეოპლატონიზმისადმი ალბათ იმით იყო განპირობებული, რომ იმ პერიოდში თვითონ ნეოპლატონიზმის იდეა იწვევდა ნეგატიურ დამოკიდებულებებს. განსხვავებული მოსაზრება ჰქონდა შალვა ნუცუბიძეს, რომელმაც ნეოპლატონიზმის მნიშვნელობის აღიარებას შეუწყო ხელი.

მოსე გოგიბერიძე არ უარყოფდა ქრისტიანული ნეოპლატონიზმის როლს. უფრო მეტიც: „ფილოსოფიის ისტორიაში“ ამ მიმართულებას ერთი თავიც კი მიუძღვნა. იგი ებრძვის ე.წ. გაქრისტიანებულ ნეოპლატონიკოსებს, რომელსაც ათენური სკოლაც მიეკუთვნებოდა. ამავე სკოლას მიაკუთვნებს ფსევდო-დიონისე არეოპაგელსაც. ეს ის პერიოდია, როცა მან ჯერ კიდევ არ იცოდა შალვა ნუცუბიძის შეხედულებები პეტრე იბერიისა და „არეოპაგეტიკის“ ავტორის იგივეობის შესახებ, შესაბამისად, არ ეცოდინებოდა ჰონიგმანის თეორიის შესახებ, რადგან ის რამდენიმე წლის შემდეგ გამოჩნდა საკუთარი ვერსიით. ამ პერიოდისთვის მოსე გოგიბერიძე უკვე დაპატიმრებული იყო, ამიტომ ორი ქართველი ფილოსოფოსის შეხედულება განსხვავებული იყო არეოპაგეტიკულ პრობლემებთან დაკავშირებით.

XI-XII საუკუნეების ქართული ფილოსოფიის შესწავლის კუთხით დიდია მოსე გოგიბერიძის როლი. საინტერესოა მისი შრომები: „იოანე პეტრიწი და მისი მსოფლმხედველობა“, „რუსთაველის მსოფლმხედველობის სათავეები“, „შოთა რუსთაველი და ნეოპლატონიზმი“, „რუსთაველის ესთეტიკა“ და ა.შ. ის განსაკუთრებით ღრმად და საფუძვლიანად ახასიათებს იოანე პეტრიწის მოღვაწეობას. მისი აზრით, იოანე პეტრიწი მრავალმხრივი და განსხვავებული მოაზროვნეა. მისი სურვილი იყო შეექმნა ისეთი თეოლოგია, რომელიც ზეცაში ღმერთს აიძულებდა, დაყრდნობოდა გონების არგუმენტებს. ამას სარწმუნოება ვერ გააკეთებდა ფილოსოფიის დახმარების გარეშე. ჭეშმარიტება და ლოგიკა, რომელიც გამოცხადების სახითაა ქრისტიანობაში გამოვლენილი, თეორიული ცოდნის სახით ყველაზე ნათლად ბერძნულ კლასიკურ ფილოსოფიაშია მოცემული. ამ კუთხით საინტერესოა არისტოტელე, პლატონი, პროკლე, თუმცა იოანე პეტრიწი მათზე დაყრდნობით ცდილობს საკუთარი მსოფლმხედველობის დაფუძნებას. ფაქტიურად პეტრიწის აზრის განვითარება იქითკენ მიდის, რომ ყველაფერს საწყისად იგი ქრისტიანობას მიიჩნევს, ყველაფრის საფუძველი ერთია, ერთი დგას ყოველივე სიმრავლის მიღმა და საფუძვლად. ეს ის თემაა, რომელიც აღმოაჩინა სარწმუნოებამ. არისტოტელე, პლატონი და პროკლე ერთის ამგვარ გაგებას ცდილობენ, მაგრამ ვერ ჩასწვდნენ მის სიღრმეებს. მოსე გოგიბერიძის აზრით, იოანე პეტრიწის ნააზრევნი შესაბამისობაშია ქრისტიანობასთან.

აღნიშვნის ღირსია მოსე გოგიბერიძის კავშირი ქუთაისთან. იგი საჯარო ლექციებს კითხულობდა მშრომელებისთვის. არსებობს აფიშა,

რომელიც გვაუწყებს, რომ 1918 წლის 8 დეკემბერს ქუთაისში ქალაქის კლუბში ლექციას წაიკითხავს პროფესორი მოსე გოგიბერიძე თემაზე: „პროლეტარული ფილოსოფია“. მას შემდეგ, რაც ქალაქში დაარსდა პედაგოგიური ინსტიტუტი, იგი კითხულობდა ლექციებს სხვადასხვა ფილოსოფიურ დისციპლინებში. როგორც აღნიშნავენ, მისი ლექციები იყო შთამბეჭდავი, გურული იუმორითა და ცეცხლოვანი ორატორული ნიჭიერებით შეზავებული.

დასკვნა

მოსე გოგიბერიძე უდიდესი ქართველი მოაზროვნეა. მისი ფილოსოფიური შრომები ფილოსოფოსთა შემდგომ თაობებში მუდმივად განხილვის საგანია. 1997 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა ფართო მასშტაბით აღნიშნა მისი დაბადების 100 წლის იუბილე. მონაწილეობდა სოხუმის კათოლიკური უნივერსიტეტის პროფესორი თ. კობუში, მეორე დღეს კი სამეცნიერო სესია მოსე გოგიბერიძის მშობლიურ სოფელ ქვენოზანში გაგრძელდა, გაიხსნა მისი სახელობის სახლ-მუზეუმი.

გამოყენებული ლიტერატურა

- გოგიბერიძე 1972 – მ. გოგიბერიძე, წერილები. ფილოსოფიის ისტორია. თბილისი, 1972.
- კუჭუხიძე 2002 – ი. კუჭუხიძე, წერილები ფილოსოფიაზე და ფილოსოფოსებზე. ქუთაისი, 2002.
- მახარაძე 1988 – მ. მახარაძე, წერილები ქართულ ფილოსოფიაზე. თბილისი, 1988.
- მახარაძე 2013 – მ. მახარაძე, ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორია, ტ. IV. თბილისი, 2013.
- ურიდია 1986 – ბ. ურიდია, XX საუკუნის ქართული ფილოსოფიის ისტორიიდან. თბილისი. 1986.